

Földváry Miklós István

Zsolozsmarendek I.*

Az ünnepélyes vesperás rítusa „tridentí” szertartás szerint

A régi római misekönyv bevezető fejezetei között volt egy, amelyik részletesen szabályozta a mise végzésének módját, és ezáltal a liturgikus szövegek mellett a rubrikák szintjén is ősi hagyományt folytatótt és tett hozzáférhetővé egészen a XX. századig.ⁱ Ezt a rubrikás anyagot — éppúgy, mint a misekönyvben szereplő egyéb szövegeket — félrevezető az elterjedt jelzővel „tridentí”-nek mondani: a Tridenti Zsinatot követő liturgikus rendezés a középkor lényegileg egységes, de számos változatban megjelenő latin rítusainak egyikét tette általánossá, miután legfőljebb annyiban változtatott rajta, hogy szövegét kritikailag megállapította és a kor tudományos igényeinek megfelelő alakban tette közzé. A misszáléban közzölt *Ritus servandus* tehát olyan szertartásrendet tartalmaz, amely a legkorábbi prekaroling miseordók ótaⁱⁱ lényegében változatlanul adja a latin miserítus leírását. Amióta erről a témáról értékelhető terjedelmű és pontosságú forrásaink vannak,ⁱⁱⁱ a régi római misekönyvhöz vezető út folytonosnak s ezen belül töretlennek mondható.

Ez a folytonosság a zsolozsma terén megszakadt. Az ún. „tridentí” breviáriumok rubrikái között egyetlen olyat sem találhatni, amely a nyilvános istentiszteletben végzett órák rítusát tartalmazná.^{iv} A többnyire terjedelmes szabályozás bőven részletezi az officium szövegének összeválogatásához szükséges tudnivalókat, de még a rendi breviáriumok is úgy fogalmazzak, mintha magánzsolozsmához készültek volna, vagy mintha legalábbis az élő, esetleg írásban rögzített *consuetudóra* bízna a karban imádkozók szertartásrendjének

* A tanulmány az OTKA T 047163 programjának keretében készült.

ⁱ *Missale Romanum. Editio typica.* Ratisbonae 1884. — „Ritus servandus in celebratione Missae”

ⁱⁱ Ezt a szövegcsoportot tartalmazza Michel Andrieu: *Les Ordines Romani du haut moyen âge.* (Spicilegium Sacrum Lovaniense XI.) Louvain 1931–1961. 5 vols. második kötet.

ⁱⁱⁱ Az *Ordo Romanus* I. valószínűleg a VII. századra keltezhető, tehát majdnem egykorú a latin rítus első közvetlen, vagyis ténylegesen liturgikus használatra szánt írott forrásaival, a legkorábbi szakramentáriumokkal. A liturgiátörténeti irodalomban gyakran hivatkozott, de valójában annál ritkábban forgatott ún. ókeresztény források (pl. Iustinos mártír *Apologia*-ja vagy Hippolytos *Paradosis apostolické*-je) információértéke jelentéktelen, az egyházatyák műveiben szereplő utalások pedig egy óriási szöveganyagban szétszórva találhatók, ezért módszeres, teljességre törekvő összegyűjtésük és értelmezésük várat magára.

^{iv} *Breviarium Romanum. Editio typica.* Ratisbonae 1884. — „Rubricae generales Breviarii”.

kifejtését. Ez a *consuetudo* azonban éppen az ellenreformáció XVI. század újszerű papi, illetve szerzetesi társulatainak megjelenésével kezdett rohamosan pusztulni.^v Olyannyira, hogy rövidesen nemcsak a breviárium rubrikái közt, de az azt magánimaként, többnyire egyvégtében olvasó papság tudatában sem maradt jelentékeny emléke az imaórák nyilvános istentiszteletként való végzésének.^{vi}

A liturgikus megújulási mozgalmak hatására a *Liturgia Horarum* bevezetője ugyan pótolni igyekszik ezt a hiányt, és közöl egy fejezetet a közösségi zsolozsma rendjéről,^{vii} de az ebben írtak — a könyv másutt is megjelenő szerkesztési elveivel összhangban — egyrészt messze távolodnak a latin rítus történetében folytonosnak mutatkozó hagyománytól, másrészt általánosságokban merülnek ki.^{viii} A magyar olvasó ennél valamivel gazdagabb és a római rubrikás örökséggel jóval több kapcsolatot mutató eligazítást talál a *Népszolozsmák* című kötet fejezeteinek élén,^{ix} de ennek viszonya a forrásokhoz — a kötet gyakorlati jellegének megfelelően — tisztázatlan, szempontjai közt úttörő szerepe miatt nehezen elválaszthatóan keveredik a tanító-nevelő szándék és a tisztán liturgikus megközelítés, és mivel széles körnek készült, kénytelen alkalmazkodni a körülmények (résztevők, tárgyi környezet, liturgikus tér) esetlegességeihez is.

Az alábbi fordítással induló, reményeim szerint hiánypótló sorozatban a „*Ritus servandus in celebratione Divini Officii*” állandó és lényegi vonásainak meghatározására teszek kísérletet a latin hagyomány különböző korokból és területekről származó forrásainak közreadásával és magyarázatával. A források terjedelme, fölépítése és nyelvezete erősen eltér, ezért hasznosnak látszik többé-kevésbé azonos szempontok szerint bevezetőben rendszerezni a bennük foglaltakat, és tárgyi-nyelvi jegyzetekkel kísérni^x a szövegek olykor nehe-

^v Az új típusú kongregációk világi értelemben tevékeny élete és az ahhoz kötődő mozgékony-ság, valamint a barokk plébániai papság olykor elszigetelt helyzete szükségszerűen háttérbe szorította a közös zsolozsmát, amely a órák végzésére kötelezettek közös életét föltételezte. A zsolozsmarítusok formai gazdagodását korábban éppen ellenkező folyamatok segítették: először a monasztikus intézményrendszer, majd az ezredforduló táján a *vita communis* eszméjének áterjedése a világi egyházak papságára.

^{vi} A kóruskötelezettségtől (*obligatio chori*) érintettek ugyan kivételt képeztek, de a zsolozsmát — amennyire az egykorú adatokból és a visszaemlékezésekből tudható — leginkább prózában és minden más szempontból is leegyszerűsítve végezték.

^{vii} A magyar változat szerint: *Az imaórák liturgiája. Hivatalos kiadás.* Budapest 1991. I. 89–90. — „Általános rendelkezések az Imaórák Liturgiájáról V. A közös zsolozsmázás rendje”

^{viii} Ilyenek pl: „A felolvasók alkalmas helyen állva adják elő a hosszabb vagy a rövidebb olvasmányokat.” (259.) „Zsoltárok, kantikumok és ezek antifónái alatt a közösség ül vagy áll, helyi szokás szerint.” (265.) stb. A fejezet a zsoltározás módjával kapcsolatban a következő rendelkezésre utal: „A zsoltározásnak más és más módja lehet aszerint, hogy mi az egyes zsoltárok irodalmi műfaja, milyen hosszúak, latinul vagy honi nyelven, és főleg hogy egyedül, többen vagy a néppel együtt imádkozzák-e. [...]” (121.)

^{ix} *Népszolozsmák.* Budapest 1990. — Ld. a „Hogyan végezzük ...” kezdetű fejezetcímeket (13–14., 119–120., 214. oldalak)!

^x A jelen forrás esetében annak részletessége miatt nem volt szükség ilyenekre: az arabs szám hivatkozással jelölt lábjegyzetek a latin eredetinek is részét képezik.

zen érthető, vagy a mai —akárha egyházas műveltségű— olvasónak kevésbé otthonos részleteit. A bibliai vagy liturgikus szövegek fordításakor követett elvekkkel ellentétben itt nem törekszem az eredeti latin szöveg járulékos stílus-elemeinek vagy nyelvtani szerkezetének visszaadására: a következetes terminológia alkalmazása mellett a szertartások pontos menetét kívánom minél érzékletesebbé és világosabbá tenni, ez pedig olykor kisebb eltéréseket tesz indokolttá a megfogalmazásban. Az önmagukban álló szövegek közlésének nem célja egyikük vagy másikuk alkalmazása a kortárs liturgikus gyakorlatban (jóllehet alkalmi föllevenítésük szép és tanulságos lehet), de az egymásra vetítésükből körvonalazódó kép segítséget nyújthat mindazoknak, akik a közösségi zsolozsma végzésében nem elégszenek meg a véletlenszerű megszokás kialakította gyakorlattal.

*

Az újkori római zsolozsmarend egyetlen hivatalos forrása a püspöki ceremóniále volt. E ma már könyvritkaságnak számító kiadvány csakis a püspök által vezetett vagy látogatott szertartásokat tárgyalja, így nem található meg benne a teljes zsolozsma leírása. A órák közül pusztán a főpapi liturgia részeként celebrált vesperást és annak is csak ünnepélyes (*sollemnis*) formáját ismerteti. Ha olyasmi merült föl, amiről a ceremóniále nem nyilatkozott, vagy amiben az ott írtak értelmezése vitatott volt, a liturgusok a Rítuskongregációhoz fordulhattak, amely precedensértékű döntvényeivel (*decretum*) kiegészítette az elsődleges rubrikaanyagot. Az így szinte áttekinthetlenné váló szabályozást azután tudós liturgisták foglalták össze egy-egy szakmunkában: ilyenkor nemcsak a ceremóniále vonatkozó részeinek teljes tartalmát ismételték meg a Rítuskongregáció megfelelő döntvényeivel bővítve, hanem gyakran kitértek a korábbi szakmunkák szerzőinek véleményére is. Az így létrejött értekezések —olykor idegenszerű, sőt fojtogató aggályosságuk ellenére— teljesebb képet adnak a korszak liturgikus gyakorlatáról, mint a közvetlen források, tehát maga a ceremóniále, illetve az ahhoz kötődő dekrétumok. Az alább közölt fejezetek forrása e szakmunkák egyike. Kiemeli a hasonló műfajú könyvek közül, hogy a XIX. század utolsó évtizedében keletkezett, tehát mintegy összegzi azt a korszakot, amely a „tridenti” rítus V. Piusz pápa nevéhez fűződő rögzítésétől a liturgikus megújulási mozgalom törekvéseinek szentszéki érvényesítéséig, Szent X. Piusz pápa működéséig tart.

A tér, amelyben az ünnepélyes vesperás zajlik, két szakaszból áll. Jóllehet az egykorú templomokban már régóta nem különültek el, a leírás pontosan megkülönbözteti a kórust (*chorus*) és a szentélyt (*presbyterium*). A kórus két oldalán húzódik egy vagy több stallumsor: ezekben imádkoznak a klerikusnak nevezett, kiemelt szolgálatot nem végző résztvevők, de itt foglalnak helyet az alacsonyabb rangú szolgálattelvők is, amikor nincs önálló feladatuk. A két

stallumsor közti üres térség, a kórus —és ha vele egybeépült, a szentély— padlószintje a plánum (*planum chori*). Innen éneklük elő az antifónákat a megfelelő személyek, és ez a különféle vonulások kitüntetett tere is. A plánumon a leírás szerint valószínűleg nincsenek további tárgyak.

A szentély központi eleme a kórushoz tartozó oltár (*altare chorale*). Természetesen ún. „háttalmisézó” oltárról van szó. Közepét oltárközépnék (*medium altaris*) nevezik az általa meghatározott tengellyel együtt. Az oltár jobb —keletelt templomban déli— oldala a leckeoldal (*cornu epistolae*), bal —keletelt templomban északi— oldala pedig az evangéliumoldal. Az oltárközépen kötelező a feszület: az ún. oltárkereszt, kétoldalt három-három gyertyával, és ugyanitt lehet még a tabernákulum. A főoltárhoz legalább két lépcsőfok vezet, a mellékoltárok előtt azonban csak lábazat (*suppedaneum*) szükséges. Az oltártól jobbra áll a mise előkészületi asztala (*credentia/abacus*). A celebráns és a neki segédkezők üléseken (*scamnum*) vagy zsámolyokon (*scabellum*) helyezkednek el. Mindenfajta ülőalkalmatosságot jelent a „szék” (*sedes*) szó. A celebráns és a két első pluvialista ülése a leckeoldalon tompaszöveget zár be az oltár síkjával (különben nem lehetne lehetséges a II. 4. pontban leírt fölállás), az esetleges további pluvialisták széksora pedig párhuzamos vele. Ők arccal az oltár felé fordulva ülnek: ha a szöveg nem is részletezi mindig, az oltár előtt álló vagy ülő személy soha nem fordít hátat az oltárnak. Ha a celebráns a szerzetesközösség vagy a káptalan rendes tagja, akkor ülhet saját stallumában, vagy ha püspök, esetleg apát, akkor a kórus főhelyén (*prima sedes chori*) is. A kitüntetett hely egy hátulról —keletelt templomban nyugat felől— zárt kórusban általában az oltárra néző falhoz tapad, de helyenként a plánum közepén is lehetett. A celebráns helye előtt olvasóállványt (*legile*) készítenek elő.

A szertartást a celebráns (*celebrans*) vezeti kettő, négy vagy hat pluvialista (*pluvialista*) társaságában. A „pluvialista” szó nem jelent többet, mint palástot (*pluviale*) viselő személyt. Az egykorú —és részben a mai— gyakorlatban a palást kiemelt ruhadarab, amelyet csak papok viselhetnek.^{xi} A palást stilizálatlan őse azonban nevének megfelelően^{xii} esőköpeny volt; a középkori források gyakrabban nevezik kappának, és mint liturgián kívüli viselet őrződött meg pl. a dominikánusok vagy a karmeliták felsőruhájában. A régebbi rubrikáskönyvek tanúsága szerint gyermekek vagy ifjak, tehát fölszenteletlen vagy az egyházi-rendnek csak alsóbb fokozataiba beavatott személyek is viselték. Mivel a pluvialisták gyakorlatilag mindenben helyettesíthetik a kántorokat, fölmerül, hogy a kétféle szolgálattelvő megkülönböztetése pusztán a kor és a szerző klerikalizált szemléletéből fakad: a kar tagjait a szöveg egységesen klerikusoknak nevezi, ami arra utal, hogy nem föltételezi világi résztvevők tevékeny jelenlétét a szolozsmában. Amikor olyanokról beszél, „akik nem papok” (I. 5.), akkor nem világiakra gondol, hanem pl. papnövendékekre vagy novíciusokra:

^{xi} A fogalmak és tárgyak leírásához, történetéhez és magyarázatához ld. Policarpus Radó: *Enchiridion Liturgicum*. Romae — Friburgi Brisg. — Barcinone 1961. I–II!

^{xii} Latinul a *pluvia* esőt jelent.

nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a dokumentum keletkezésének korában még hét —négy szentelményi és három szentségi— fokozata volt az egyházirendnek. A klerikusok hierarchikus besorolása igényli tehát a pluvialisták közti különbségtételt éppúgy, mint a kántorok megkülönböztetését a pluvialistáktól. A kántor (*cantor*) alacsonyabb rangú szolgálattelvő: egyedül a zsol-tárok első félversének beéneklésében nem helyettesíthetné őt pluvialista, de a 21. jegyzet arra utal, hogy a ceremóniále rendelkezése ellenére bevett szokás volt őt ebben is helyettesíteni. A kántorok karinget (*superpellicium/cotta*) viselnek. Ugyanezt a ruhadarabot hordja a palást alatt a celebráns is. Az I. 5. pontban említett *rochetum* a karing szűkebb ujjú változata, amelynek viselése egyes kiváltságos helyzetű papokat illet meg. A vállkendő (*amictus*) csak az Oltári-szentséghez kötődő szertartásokhoz van előírva.

Az alacsonyabb rangú szolgálattelvők közé tartoznak a gyertyavivők (*ceroferrarii*), akiket a szerző néhány helyen az egyházirendben elfoglalt helyükről akolitusként (*acolythus*) is nevez. A turifer (*thuriferarius*) a Magyarországon régóta szokásos renddel ellentétben egymaga viszi a tömjénezőt (*thuribulum*) és a tömjéntartót (*navicula*). A ceremonárius (*caeremoniarius*) szerepe a szertartás felügyelete és irányítása. Meghatározott tevékenységi köre nincs, de ő ad jelt a szertartás megkezdésére (II. 4) és ő kíséri a többi segédkezőt a vonulásoknál. (II. 6.) A leírás föltételezi, hogy a jelenlévők mindegyike viseli a fölül négy éltől tagolt, bojtos papi fejedőt, a birétumot (*biretum*). A II. 14. pontban szereplő két szolgálattelvő (*assistentes*) a zsolozsma liturgiájában egyébként nem szereplő —vö. a 8. jegyzettel— diákonus és szubdiákonus. Az előbbinek viselete a dalmatika, a másodiké az ehhez hasonló, de kevésbé díszes, szűkebb és hosszabb ujjú tunicella.

Zenei szempontból a szöveg —és a hagyományos római liturgia— a hanghordozás három szintjét föltételezi. Mindazok a részek, amelyeket a résztvevők fennhangon (*clara voce*) kötelesek mondani, egyben énekeltek is. Bár a rubrikás nyelv ezekkel kapcsolatban a „mondani” (*dicere*) szót is ismeri, forrásunk következetesen az „énekelni” (*cantare*) szót használja. Mesterséges hang-erősítés nélküli körülmények között az énekelt részek közé tartozik minden, ami az egész gyülekezetnek szól. A prózában, illetve inkább egy hangon (*recto tono*) mondandó tételekkel kapcsolatban a dokumentum a „visszafogott/közepes hangon” (*voce remissione/mediocri*) kifejezést használja. Ezek a celebráns magánimái, amelyeket viszont nem elsősorban önmagáért, hanem a közösségért is mond: csak a celebráns közvetlen környezete hallja őket. A *voce remissione/mediocri* kifejezéshez kötődő igehasználatban a szerző nem következetes; egyaránt használja a „cantare” és a „recitare” szót. A csöndben (*secreto*) mondandó szövegek közé tartoznak hagyományosan az apológiák, a Miatyánk, az Üdvözlégy és az Apostoli hitvallás. A dokumentum ezek mellett rendszerint a „recitálni” (*recitare*) szót alkalmazza. Míg ezeket imádkozta, a liturgus nem adott ki hangot, de ajka mozgott.

A zsolozsmában részt vevő kar két félkarra oszolva helyezkedett el. Az antifónákat azok intonálása után^{xiii} és ismétlésekor közösen, a zsoltárokat pedig az első félvers intonálását követően félkaronként váltakozva énekelték. A himnusz éneklésének módjára a szöveg nem tér ki.^{xiv} A kántorok, illetve pluvialisták páros száma arra enged következtetni, hogy ők is az egyik vagy a másik félkarhoz csatlakoztak, illetve annak énekét vezették. Nem volt tehát olyan szolgálattelvő, aki a zsoltározást teljes terjedelmében végigénekelte volna: az alternatív gyakorlat nem solo-tutti váltakozást jelentett.

A tételek megkezdésénél a rendelkezések finoman ötvözik a tekintélyi és a gyakorlati szempontot. Az antifónák és a himnusz intonálása a celebránst és a legnagyobb méltóságokat illető kiváltság. A hagyomány ugyanakkor figyelembe veszi, hogy a legrangosabb személyek nem föltétlenül azonosak a zeneileg legképzettebbekkel. Az antifóna intonálója által megadott hangmagasságot kénytelen követni az egész kar zsoltározása, és az sem nyilvánvaló, hogy a legrangosabb kanonokok biztonsággal váltanak tónust az egyes tételek között. Ezért a tételkezdetek intonálását (*intonare*) megelőzi azok halk előéneklése (*praeintonare*): míg az utóbbi a szertartást irányító, zeneileg valószínűleg képzett pluvialisták, illetve kántorok feladata, addig az előbbi a kanonokoknak ereszkedő rangsorban járó megtiszteltetés.^{xv}

Bár a dokumentum a Tridenti Zsinat előttre visszavezető kuriális hagyományt képvisel, a benne megjelenő aprólékosság, a mereven jogi megközelítés és a kegyességi mozzanatok túlsúlya jellegzetesen újkori elem. Bárhová mentek a szolgálattelvők, induláskor, az oltárközépen és megérkezéskor térdet kellett volna hajtaniuk; az Oltáriszentség valóságos jelenlétébe vetett hitet kiemelő tiszteletadások szinte háttérbe szorították a liturgia élő és összetett jelképrendszerének érvényesülését; a tárgyalás módja pedig önmagában is keltette azt a benyomást, hogy a nyilvános istentisztelet kivételezett szakértők terepe arra, hogy a kazuisztikában szerzett jártasságukat fitogtassák. Mindez kétségtelenül hozzájárult ahhoz, hogy az alább bemutatott, egészen a közelmúltig érvényben lévő rítus néhány évtized alatt feledésbe merüljön, de az is kétségtelen, hogy a benne közvetített liturgikus tartalom érdemtelenül vált a rubricizmust kiküszöbölni igyekvő reformok áldozatává.

^{xiii} Az ünnepélyes vesperás ún. *duplex* rangú alkalmat föltételez: ilyenkor az antifónát duplikálták, azaz végigénekeltek a zsoltár előtt és után is. Kisebb ünnepeken vagy közönséges zsolozsmában a zsoltár előtt az antifónát csak intonálták, így a kar értelemszerűen nem folytatta, hanem mindjárt a zsoltár következett, és nem kerülhetett sor pl. a II. 9. pont elején előírt leülésre sem.

^{xiv} Az egykorú szabályozás itt engedett leginkább teret a többszólamúságnak.

^{xv} Befolyással lehetett az előéneklési gyakorlat kialakulására a középkori könyvhasználat is: noha a szabályzatok elméletben megkövetelték, hogy mindenki ismerje az antifónák dallamát, az előénekesek viselték a zenei felelősséget. A stallumokban elhelyezkedőknél a kéziratosság korában ráadásul nem lehetett antifónale: a kórus közepén fölállított karkönyvhöz csak az előénekesek fértek hozzá.

Georgius Schober: *Caeremoniae missarum solemnium et pontificalium aliae-que functiones ecclesiasticae.* Ratisbonae — Neo Eboraci — Cincinnati 1894. 339–352.

XV. rész Az ünnepélyes vesperásról

I. fejezet Előzetes általános megjegyzések

1. Nagyobb ünnepeken a vesperást is ünnepélyesebben szokás megtartani hat, négy vagy mindössze két pluvialistával;¹ közönséges vesperáson viszont ceremonárius, turifer és két gyertyavivő segédkezik a celebránsnak.

2. Ünnepi vesperáshoz az oltáron hat gyertya ég, kisebb ünnepeken négy, közönséges alkalmakkor pedig elég kettő is,² föltéve, hogy az Oltáriszentség nincs kitéve, ebben az esetben ugyanis tizenkét gyertyát kell meggyújtani.

3. A leckeoldalon az oltár mellett hosszúkás, háttámla nélküli ülést készítenek elő a celebránsnak és két pluvialistának, az ülés előtt pedig egy nagyobb olvasóállványt³ nagyalakú breviáriummal, és mind az olvasóállványt, mind a breviáriumot a nap liturgikus színének megfelelő selyemmel borítják. A celebráns jobbán elhelyeznek egy zsámolyt a ceremonáriusnak, a kredencia közelében pedig a turifernek és a gyertyavivőknek. A többi pluvialistának —ha vannak— a plánumon, az oltár előtt kétoldalt van két-két háttámla nélküli ülése zöld szövetbe vonva, de használhatnak zsámolyt is, amint a püspöki ceremoniáléből kiderül (lib. II. cap. 2. §. 6).

4. A sekrestyében az officiumnak megfelelő színű palástokat készítenek elő, valamint karinget a celebránsnak és a pluvialistáknak; az alacsonyabb rangú szolgálattelvőknek kellő számú karinget, tömjénezőt és tömjéntartót és gyertyatartókat égő gyertyával. Ha a vesperást felezik és a másnapi zsolozsma színe eltérő, a kellékek a másnapi zsolozsma színét követik.

5. A celebráns nem viselhet albát,⁴ sem stólát,⁵ hanem csak karinget vagy rochetumot —ha jogosult rá— és palástot. Vállkendőt nem ír elő a ceremoniále,⁶ mégis szabad vállkendőt és stólát öltetni, ha a vesperás előtt kiteszik az Oltáriszentséget és közvetlenül utána szentségi áldás következik.⁷ Nem szolgál

¹ Caerem. Episc. lib. II. cap. 3. §. 1.

² Meratus tom. II. sect. 10. cap. 3. n. 4.

³ S. R. C. die 22. Mart. 1862 in S. Marci ad 20. n. 5318.

⁴ S. R. C. die 13. Iulii 1658 in Ragusina ad 3. n. 1910.

⁵ S. R. C. die 7. Sept. 1816. Decret. gener. n. 4524. et die 9. Maii 1857 in Maurianen. n. 5237.

⁶ Vö. De Herdt Prax. pontif. tom. II. n. 33. és Martinucci lib. I. cap. 14. n. 52. not. b.

⁷ S. R. C. die 19. Sept. 1883 in Salopien. ad 2. n. 5892.

a vesperásnál diákonus vagy szubdiákonus dalmatikába, illetve tunicellába öltözve.⁸ Ha kevesebb pap van jelen, szolgálhatnak mások is, akik nem papok, de ők nem jogosultak palástot viselni, csak ha közöttük legalább két pap van.⁹

6. Mindenki meghajol, méghozzá fedetlen fejjel, a *Gloria Patri*-ra,¹⁰ Jézus és Mária nevére, illetve annak a szentnek az említésére, akiről a zsolozsma vagy a megemlékezés szól; ugyanígy a himnuszok végén, amikor a Szentháromság kifejezetten megemlíttetik. Nincs meghajlás, ha a klérus éppen térden áll.¹¹

7. Mindenki térdre ereszkedik a *Veni creator* és az *Ave maris stella* himnusz teljes első versszaka alatt,¹² a *Pange lingua* himnusz teljes *Tantum ergo* kezdetű versszaka alatt,¹³ a *Vexilla regis* himnusz teljes *O crux ave* kezdetű versszaka alatt; továbbá a záró Mária-antifónák alatt a húsvéti időn kívül, kivéve a vásárnapokat azok első vesperásától a másodikig bezárólag.

8. Mindenki keresztet vet a vesperás kezdetén a *Deus in adiutorium*-ra és dicséretes közgyakorlat szerint a *Magnificat* elején.¹⁴

II. fejezet A szertartás végzésének szabályai

1. A sekrestyében az egyik pluvialista a celebráns jobbára, a másik a baljára áll, ha pedig többen vannak, a harmadik az első jobbára, a negyedik a második baljára, az ötödik a harmadik jobbára, a hatodik a negyedik baljára. Ezt a rendet tartják meg a celebránshoz képest bevonuláskor, ha leülnek és ha fölállnak.

2. Miután a sekrestyében meghajoltak a kereszt felé, előbb a két gyertyavivő vonul az oltárhoz a gyertyatartókkal, amelyekben égnek a gyertyák, majd a ceremonárius, akinek balján halad a turifer; utánuk a klerikusok kettesével, majd a pluvialisták kettesével és végül a celebráns a két utolsó pluvialista között közepén, akik palástjának elülső rojtjait kissé megemelik. Csak a celeb-

⁸ S. R. C. die 2. Iulii 1661 in Alexanen. n. 2104. — Mindenesetre a Rítuskongregáció (die 31. Aug. 1793 n. 4456.) a lucaniai egyházmegyében érseki döntés alapján meghagyta a Szt. Mihály-plébániatemplomnak azt az *ősi gyakorlat és sajátos körülmények* által megerősített szokását, hogy az ünnepi vesperáson diákonus és szubdiákonus szolgál dalmatikába, illetve tunicellába öltözve. Ebből a különleges engedményből azonban nem következik, hogy másutt is szabad pl. azonos színű palástok hiányában diákonusnak és szubdiákonusnak szolgálnia dalmatikában, illetve tunicellában.

⁹ S. R. C. die 7. Mart. 1654 in Civit. Castelli ad 6. n. 1696.

¹⁰ S. R. C. die 7. Sept. 1816 in Tuden. ad 38. n. 4526. — Egyes szerzők szerint fejét kellene hajtani még a 110. zsolnártban a *Sanctum et terribile nomen* és a 112. zsolnártban a *Sit nomen Domini benedictum* szavakra is; de mivel a ceremóniále ebben a kérdésben semmit nem ír elő, ki-ki a maga egyházának szokását követheti.

¹¹ S. R. C. uo. n. 4526. ad 4., valamint die 12. Aug. 1854 in Lucionen. ad 65. (Anal. Iur. Pont. tom. II. fol. 2199).

¹² S. R. C. die 31. Iulii 1665. Null. Dioec. ad 14. n. 2345.

¹³ S. R. C. die 14. Nov. 1676 in Bituntina ad 7. n. 2805.

¹⁴ S. R. C. die 20. Dec. 1864. Ord. Min. S. Franc. Capucc. n. 5339.

ráns és a hat beöltözött pluvialista vonul befedett fejfel és összetett kézzel, míg a többi klerikus két kezében a melle alatt tartja a birétumot.

3. Miután az oltárhoz értek, a celebráns és a pluvialisták leveszik a birétumot, és mindnyájan egyenes vonalat alkotnak a legalsó oltárlépcső előtt: a celebráns áll középen, kétfelől a pluvialisták, legvégül pedig kétoldalt a gyertyavivők. Akkor a celebráns és a pluvialisták¹⁵ mélyen meghajolnak (vagy térdet hajtanak a plánumon, ha az Oltáriszentség a tabernákulumban van), a gyertyavivők pedig és a ceremonárius és a turifer térdet hajtanak. Ezután a celebráns és a pluvialisták térdre ereszkednek a legalsó oltárlépcsőn, a ceremonárius pedig a plánumon, és magukban elmondják az *Aperi Domine* imádságot. A gyertyavivők ezalatt mindjárt az oltár két oldalára mennek, és a gyertyatartókat —a gyertyát eloltva— leteszik a lépcsőre vagy a plánumra,¹⁶ majd a turiferrel együtt a kórusba távoznak, és ott térdet hajtanak. Ha viszont nincsenek a kórusban klerikusok, a kredenciához lépnek és ott hajtanak térdet.

4. Az imádság befejeztével a ceremonárius jelzésére a celebráns és a pluvialisták fölkelnek, az oltárkeresztnek mélyen meghajolnak,¹⁷ vagy —ha jelen van az Oltáriszentség— térdet hajtanak az legalsó oltárlépcsőn, egy-egy főhajtással köszöntik a kórus két oldalán ülő kanonokokat, és a celebráns a leckeoldalon előkészített hosszúkás üléshez vagy a stallumába vagy a kórusban a főhelyre megy, ahol rövid ideig befedett fejfel ül és ugyanígy a kórusban mindenki. A pluvialisták azonban állnak előtte a plánumon, ha a celebráns a kórus főhelyén ül; ha pedig a leckeoldali ülésen, akkor a két első pluvialista követi őt az üléshez, majd kétfelől mellé áll.¹⁸ A többi pluvialista eközben előtte áll meg a plánumon; arccal egymás felé fordulnak, de úgy, hogy se a celebránsnak, se az oltárnak ne fordítsanak hátat. Ezután a ceremonárius jelzésére a celebráns leveszi a birétumot, átadja a ceremonáriusnak, fölkel az egész karral együtt, és magában elmondja a *Pater noster*-t és az *Ave Maria*-t. Ekkor elénekli a *Deus in adiutorium*-ot, és míg keresztet vet, az első pluvialista —ha a mellette lévő ülésnél áll— kissé megemeli neki a palástja jobb szegélyét. A kar *Domine ad adiuuandum*-mal és *Gloria Patri*-val felel. A *Sicut erat* vége alatt az említett első pluvialista¹⁹ a ceremonáriussal közelebb lép a celebránsához. Ha az a stallumában van, előbb az oltár előtt hajtanak térdet, majd mélyen meghajolnak a celebránsnak, és a bevezető versek végeztével a pluvialista állva halkán elő-

¹⁵ Caerem. Episc. lib. II. cap. 3. §. 3. Valahányszor a pluvialistáknak a celebránssal együtt kell tiszteletadást végezniük az oltár előtt, nem kötelesek térdet hajtani, hanem csak mélyen meghajolni; ha viszont a celebráns nélkül mennek valahová, mint pl. az antifónák előéneklésénél vagy a kar megtömjénezésekor, akkor kötelesek térdet hajtani. Vö. De Conny liv. 2. ch. 8. és Martinucci lib. II. cap. 2. n. 11. jegyzete.

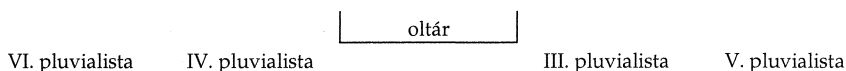
¹⁶ Caerem. Episc. uo. §. 2.

¹⁷ Uo. §. 3.

¹⁸ Caerem. Episc. lib. II. cap. 2. §. 6. és cap. 3. §. 5.

¹⁹ Az első antifónát a celebránsnak a pluvialisták egyike, méghozzá közülük az első köteles előénekelni, aki egyszersmind a himnuszt és a *Magnificat*-antifónát is előénekelni, amint azt a ceremoniále egyértelműen rögzíti. Kántor tehát nem énekelheti elő az első antifónát.

énekli neki az első antifónát,²⁰ amelyet a celebráns mindjárt ugyanabban a tónusban intonál. Miután intonálta az antifónát, minden pluvialista egyszerre köszönti a celebránst, és míg a két első a celebráns oldalán marad, a többiek —ha négyen, illetve hatan vannak— térdet hajtanak az oltárnak, és a ceremonárius kíséretében a szentélyben az oltár előtt előkészített székekhez mennek, méghozzá a következőképpen:

5. Amint a kar befejezte az antifónát, két karingbe öltözött kántor²¹ a kórus közepére megy, térdet hajt az oltár előtt, majd meghajol a celebránsnak. Ekkor intonálják a zsoltár első versét, és a térd-, illetve főhajtást megismételve visszamennek a helyükre. Ezután mindenki leül és fölveszi a birétumot. A megkezdett zsoltárt a karnak az a fele folytatja, amelyben a rangelső méltóság vagy a hetes ül. A zsoltár végén a *Gloria Patri* éneklésére mindnyájan leveszik a birétumot és mélyen meghajolnak.

6. Amíg az első zsoltár antifónáját ismétlik, a két említett kántor ismét a kórus közepére megy, térdet hajt az oltár előtt, a karban a rangelsőhöz járul, és az ének végeztével a kántorok egyike előénekli neki a második antifónát. A karban a rangelső fölkel, és vele együtt az egész kar a celebráns és a mellette ülő két pluvialista kivételével. Ha viszont kettőnél több pluvialista van, akkor előénekkelheti a kántorok helyett az antifónákat közülük az utolsó is;²² ebben az esetben a ceremonárius kíséretében egymaga járul a karban a rangelsőhöz. Az antifónákat a kanonokok számára kell előénekelni, kezdve a kórusban jelenlévő nagyobb méltóságon, a két félkar között váltakozva a következő rendben.²³ A második antifónát annak éneklék elő, aki az egész karban a legrangosabb, bármelyik oldalon üljön is. A harmadikat annak, aki az előzővel szemközti félkarban a legrangosabb, még akkor is, ha a legelső után mindjárt következő legidősebb, illetve legrangosabb személy az ellenkező oldalon ül. A negyediket annak, aki a második antifónát intonáló méltóság után következik a rang-

²⁰ Az antifónák előéneklése úgy történik, amint azt a ceremóniále írja (S. R. C. die 24. Sept. 1605 in Tropien. n. 278.), föltéve, hogy nincs szokásban más olyan gyakorlat, amelyre a rendelkezések nem térnek ki (S. R. C. die 4. Mart. 1606 in Tropien. n. 304.).

²¹ Több szerzőnek —ilyenek pl. Vinitor p. V. tit. 1. n. 7., Le Vasseur Des Vêp. solemn. n. 27., Wapelhorst n. 259. not. 1.— az a véleménye, hogy intonálhatják a zsoltárokat a pluvialisták is, ha kettőnél többen vannak. Sőt Bauldry p. I. cap. 11. art. 1. n. 14. szerint már szinte általánosan elterjedt szokás az, hogy pluvialisták kezdik a zsoltár első versét annak közepéig. Ennek ellenére a ceremóniále idézett fejezete (§. 7.) egyértelműen előírja, hogy két karingbe öltözött kántor intonálja a zsoltárokat. Ezért ezt a szabályt kell megtartani, mivel a ceremóniále döntése világos, és a legkevésbé sem kell figyelembe venni magánszemélyek különböző álláspontjait — írja Gardellini ad decr. n. 4536. ad 2.

²² Caerem. Episc. uo. §. 8.

²³ Uo.

sor szerint ugyanabban a félkarban. Az ötödiket pedig annak, aki az után következik a megfelelő oldalon, aki a harmadikat intónálta.²⁴

7. Miután végigénekelték a zoltárokat, a gyertyavivők az utolsó antifóna megismétlése alatt —elvégezve a kellő tiszteletadást a kar, az oltár és a celebráns felé— a gyertyatartókhoz mennek, meggyújtják a gyertyákat, és térdet hajtva az oltárközépen, gyertyatartóval a kezükben a celebránshoz mennek. Ott elvégzik a tiszteletadást, és kétfelől megállnak előtte a plánumon. Ugyanekkor a pluvialisták, akik a szentélyben ülnek, leveszik a birétumot, fölkelnek, az oltár előtt térdet hajtának, a celebránshoz járulnak, és tiszteletadás után megállnak előtte kétfelől a plánumon, arccal egymás felé fordulva. A másik kettő, aki a celebráns mellett ül, ugyancsak leveszi a birétumot és fölkel. A pluvialisták és akolitusok rendje a kapitulum alatt a következő:

V. pluvialista	III. pluvialista	I. akolitus	I. pluvialista
			celebráns
			II. pluvialista
VI. pluvialista	IV. pluvialista	II. akolitus	

Az utolsó antifóna elhangzása után a celebráns leveszi a birétumot, átadja az első pluvialistának, fölkel, és vele együtt fölkel az egész kar. Akkor a celebráns összetett kézzel elénekli a kapitulumot. Ennek végeztével az első pluvialista közelebb lép hozzá, és vele szemben állva előénekli neki a himnusz kezdetét. Miután a celebráns ezt megismételte, az említett gyertyavivők és pluvialisták a kellő tiszteletadások után visszamennek a helyükre, és ott állva maradnak, míg a himnusz be nem fejeződik. A himnusz vége alatt a turifer kimegy a sekrestyébe, hogy behozza a tömjénezőt.

8. A himnusz vége felé a két utolsó pluvialista az oltárközépre megy, térdet hajt, és együtt énekli a verzikulust emelt hangon, a kar pedig felel rá. Ezután

²⁴ De Herdt Prax. pontif. tom. II. n. 43. c.

ismételt térdhajtással a helyükre mennek. Ha pedig csak két pluvialista van, akkor két karingbe öltözött kántor éneкли a verzikulust.²⁵

9. Ezután az első pluvialista a kellő tiszteletadásokkal a celebránshoz járul, és előéneкли neki az antifónát a *Magnificat*-hoz. A celebráns megismétli, majd leül, és vele a kórusban mindenki. Amikor viszont elkezdődik a *Magnificat*-kantikum, amelyet a két kántor és nem a pluvialisták intonálnak a kórus közepén, mindenki fölkel és keresztet vet. Akkor a celebráns leveszi a birétumot, és összetett kézzel lejön a helyéről, majd —miután a kar felé elvégezte a tiszteletadást— a két pluvialista között az oltár elé járul, ahol kétfelől csatlakozik hozzá a többi pluvialista is. Akkor mindnyájan mélyen meghajolnak az oltárkereszt felé, illetve térdet hajtanak a legelső lépcsőfokon, ha jelen van az Oltáriszentség. Ezután a celebráns a két első pluvialistával, akik palástja rojtjait kissé megemelik, fölmeгы az oltárhoz, és megcsókolja annak közepét, a többi pluvialista azonban lent marad a legelső lépcsőfok előtt. Eközben a turifer a leckeoldalról fölmeгы az oltárhoz, majd a celebráns a szokott módon tömjént tesz a tömjénezőbe és megtömjénezi a keresztet és az oltárt úgy, ahogyan a mise introitusa előtt van előírva, közben pedig dicséretes szokás szerint a *Magnificat*-ot mondja a pluvialistákkal váltakozva.²⁶ Az oltár megtömjénezését követően a tömjénezőt átadja a leckeoldalon az első pluvialistának, aki továbbadja azt a turifernek. Ezután a celebráns és a két pluvialista visszameгы az oltárközépre, tiszteletadásban részesítik az oltárkeresztet és mindjárt lejönnek az oltártól, csatlakozva a többiekhez. Ismét tiszteletadást végeznek előbb az oltár, majd a kar felé, és a celebráns a pluvialisták kíséretében visszatér az üléséhez. Itt állnak úgy, ahogyan föntebb a 4. pontban szerepelt, míg a celebránst meg nem tömjénezi az első pluvialista, majd tiszteletadásban részesítik és visszatérnek a helyükre. Az első pluvialista a turifertől veszi át a tömjénezőt, háromszor tömjénezi meg a celebránst kettős lendítéssel, előtte és utána pedig mély meghajlással köszönti őt. Miután megtömjénezte, átadja a tömjénezőt —ha összesen négyen vagy hatan vannak— az utolsó pluvialistának, aki megtömjénezi a kanonokokat és a kart, amint a misében a diákonus, végül pedig a többi pluvialistát kétszer, kettős lendítéssel. Ha viszont csak két pluvialista szolgál, akkor az első a celebráns megtömjénezése után a turifernek adja át a tömjénezőt, aki előbb a kanonokokat és a kart tömjénezi meg, majd a két pluvialistát, utánuk a ceremonáriust és a gyertyavivőket, végül pedig a népet. De a turifer mindenképpen abbahagyja a tömjénezést, mire megszólal a könyörgés előtt a *Dominus vobiscum*, miután pedig elhangzott, visszaviszi a tömjénezőt a sekrestyébe. Amikor visszatér az antifóna a *Magnificat* után, mindenki leül és befedi a fejét. Eközben a gyertyavivők égő gyertyákkal, valamint azok a pluvialisták, akik a szentélyben az üléseken ülnek, a ceremonárius kíséretében a celebránshoz járulnak, elvégzik a kellő tiszteletadást az

²⁵ De Herdt uo. n. 45. a. és Martinucci lib. II. cap. 2. n. 36.

²⁶ De Conny liv. 2. ch. 8. és S. R. C. die 12. Aug. 1854 in Lucionen. ad 39. (ld. még Anal. Iur. Pontif. fol. 2195.)

oltár és a celebráns felé, és a könyörgés, illetve könyörgések alatt ugyanolyan módon szolgálnak neki, mint föntebb a 7. pontban, a kapitulumnál tették.²⁷

10. Az antifóna befejeztével a celebráns leveszi a birétumot, fölkel, és vele együtt az egész kar. A celebráns ezután összetett kézzel, állva énekl: *Dominus vobiscum*, *Oremus*, majd a megfelelő könyörgést a maga zárlatával, illetve könyörgéseket annak megfelelően, ahogyan az időszak a breviárium rubrikái szerint kívánja.²⁸

11. Ha megemlékezések következnek, az antifónákat kezdhetik akár a kántorok, akár az egész kar, a verzikusokat viszont mindig két karingbe öltözött kántor énekl,²⁹ ha mindössze két pluvialista van jelen; ha azonban négyen vagy hatan szolgálnak, a két utolsó pluvialista énekl a verzikusokat. Ők ebben az esetben a *Benedicamus Domino* eléneklése után végül visszamennek a celebránshoz.³⁰

12. Miután a könyörgést vagy a könyörgéseket befejezte, a celebráns *Dominus vobiscum*-ot énekel. A két utolsó pluvialista meghajol előtte, és —ha nem voltak eleve az oltár előtt a megemlékezések verzikusainak éneklése miatt— középre, az oltár elé mennek, ahol tiszteletadás után énekl: *Benedicamus Domino*, miután a kar *Et cum spiritu tuo*-val válaszolt. Akkor az oltárt tiszteletadásban részesítik, visszamennek a celebránshoz, és felé is elvégzik a tiszteletadást. De ha csak két pluvialista szolgál, akkor két karingbe öltözött kántor énekl a *Benedicamus Domino*-t a kórus közepén. Ezalatt a gyertyavívők, elvégezve a kellő tiszteletadásokat, eltávoznak a celebránstól és visszamennek az oltárközépre, ahol térdet hajtanak és visszateszik a helyükre a gyertyatartókat.³¹

13. A celebráns halkán énekl: *Fidelium animae* stb. Ha kompletórium következik, köszönti a kanonokokat a kórus mindkét oldalán, és elvonul a pluvialistákkal és az alacsonyabb rangú szolgáltevőkkel abban a rendben, amelyben bevonultak. Ha viszont nem következik kompletórium, a celebráns a helyén maradv magában elmondja a *Pater noster*-t, majd kevéssel hangosabban: *Dominus det nobis* stb. A kar felel: *Et vitam* stb., majd a celebráns ugyanolyan hangerővel elkezd a záró Mária-antifónát, ugyanott³² állva vagy térdelve aszerint, ahogyan az időszak megkívánja, a kar pedig halkán folytatja a végéig. Az antifóna alatt a pluvialisták, a ceremonárius és az egész kar áll, illetve térdel, ahogyan a celebráns. Az antifóna végeztével a celebráns mondja a ver-

²⁷ Caerem. Episc. uo. §. 13.

²⁸ Uo. §. 14.

²⁹ S. R. C. die 19. Maii 1607 in Placentina ad 19. n. 351.

³⁰ De Conny liv. 2. ch. 8. és Martinucci uo. n. 52.

³¹ Caerem. Episc. lib. II. cap. 1. §. 17.

³² Caerem. Episc. lib. II. cap. 3. §. 15. — A ceremoniále egyértelműen előírja, hogy a záró Mária-antifónát maga a celebráns mondja dallam nélkül, közepes hangerővel, anélkül, hogy elhagyná a helyét s előremenne az oltárközépre. Egyes szerzők véleménye szerint azokban az esetekben, amikor ezt az antifónát térden állva kell imádkozni, a celebráns mondhatja a legalsó oltárlépcsőn térdelve is; ez a vélemény azonban ellenkezik a ceremoniále rendelkezésével, tehát elfogadhatatlan.

zikulust állva vagy térdelve, de mindenképpen föláll az *Oremus*-ra,³³ a könyörgésre és a *Divinum auxilium*-ra.³⁴ A gyertyavivők eközben a gyertyatartókkal a celebránshoz járulnak, és miután a kar *Amen*-nel felelt, a celebráns, a pluvialisták, a ceremonárius és a gyertyavivők a kellő tiszteletadásokkal az oltárhoz járulnak, és abban a rendben, amelyben bevonultak, visszamennek a sekrestyébe.

14. Ha közvetlenül a vesperás után szentségi áldás következik vagy körmenet az Oltáriszentséggel, az első pluvialista —mivel csak palástot visel— nem veheti ki a monstranciát, hanem vagy két szolgálattevő öltözik dalmatikába stólvával, illetve tunicellába, vagy egy másik, karinget és stólat öltött pap veheti ki és teheti vissza a monstranciát az Oltáriszentséggel.³⁵

15. Jóllehet a *Caeremoniale episcoporum* II. könyvének 3. fejezete, amelyben a kisebb templomokban tartott vesperásról van szó, nem írja elő, hogy az Oltáriszentség oltárát is megtömjénezzék a *Magnificat* alatt ott, ahol a vesperást olyan oltárnál végzik, amelyben nem őrzik az Oltáriszentséget, a Rítuskongregáció mégis többször leszögezte,³⁶ hogy az Oltáriszentség oltárának megtömjénezése szükséges, még akkor is, ha a vesperást egyetlen pap vagy kanonok végzi. Az Oltáriszentség oltárának megtömjénezése a következőképpen zajlik:

Az akolitusok az antifóna alatt, amelyet a celebráns a *Magnificat* előtt intónál, fölveszik a gyertyatartókat, és a szentély végébe mennek; előttük halad a turifer a tömjénezővel és a tömjéntartóval. A celebráns a *Magnificat*-kantikum intonálása után a két első pluvialistával elhagyja a helyét, és az oltárközepre megy, a többi pluvialista pedig kétfelől csatlakozik hozzá. Miután az oltár felé elvégezték a tiszteletadást, a pluvialisták kettesével követik a gyertyavivőket, legvégül pedig a celebráns vonul két pluvialista között, és így járulnak levett bíretummal az Oltáriszentség oltárához. Odaérve mindnyájan térdet hajtanak a legelső lépcsőfokon. A celebráns a két első pluvialistával föllép az oltár elé, közben megcsókolja, tömjént tesz a tömjénezőbe és megtömjénezi az oltárt, miközben a *Magnificat*-ot mondja. Amikor ezt az oltárt megtömjénezte, ugyanolyan rendben mindnyájan visszatérnek a kórusba. A celebráns a pluvialistákkal az oltárhoz járul, elvégzi a tiszteletadást, a két első pluvialistával fölmege az oltárhoz, és anélkül, hogy újra tömjént rakna a tömjénezőbe, megtömjénezi a kórushoz tartozó oltárt a főntebb leírt módon.

³³ A könyörgésre egyedül a celebráns áll föl.

³⁴ Azokban a templomokban, amelyek nincsenek teljes zsolozsmára kötelezve, dicséretes, ha elmondják a záró Mária-antifónát a vesperás végén (S. R. C. die 18. Maii 1883 in Marianopolitan. ad 1. n. 5871.)

³⁵ S. R. C. die 17. Sept. 1785 in Portugallen. ad 1. n. 4421.

³⁶ S. R. C. die 5. Sept. 1648 in Benevent. ad 3. n. 1597; die 19. Sept. 1665 Null. Dioec. ad 1. n. 2345; die 22. Martii 1862 in S. Marci ad 6. n. 5318. és die 30. Aug. 1876 in Ambianen. ad 1. n. 5676.

III. fejezet

A vesperás kisebb templomokban

1. A kisebb templomokban, ahol nincsenek olyan papok, akik az alacsonyabb rangú szolgálattevők feladatait ellátnák, vagy hiány mutatkozik a szükséges liturgikus öltözetekből, a palástot viselő szolgálattevők helyett két karingbe öltözött akolitus is közreműködhet. Ha pedig csak turifer van jelen két gyertyavivővel, a turifer emeli az oltár tömjénezése alatt a palást jobb szegélyét, és ő tömjénezi meg a celebránst a széknél, a gyertyavivők pedig mindent úgy tesznek, amint főtebb szerepelt.

2. A celebráns a szokott módon vonul a turiferrel és a gyertyavivőkkel az oltárhoz, leveszi a birétumot, elvégzi az oltár előtt a kellő tiszteletadást, térdre ereszkedik a legalsó lépcsőfokon és elmondja az *Aperi Domine* imádságot. Utána fölkel, meghajol, vagy —ha az Oltáriszentség jelen van— térdet hajt a legalsó lépcsőfokon és a székehez megy, ahol állva mondja el magában a *Pater*-t és az *Ave*-t. Akkor keresztvetés mellett elénekli: *Deus in adiutorium* stb., majd intonálja az első antifónát, amelyet a kar folytat. Az első zsoltár első versét a kántor kezdi; a celebráns ezt követően leül és befedi a fejét, az egyes zsoltárok végén azonban a *Gloria Patri*-ra leveszi a birétumot és mélyen meghajol.³⁷ Az utolsó antifóna megismétlése után fölkel és elénekli a kapitulumot; ezután intonálja a himnuszt, később pedig a *Magnificat*-antifónát, majd leül. Amikor elkezdődik a *Magnificat*-kantikum, fölkel, keresztet vet, az oltárközépre megy, elvégzi a kellő tiszteletadást, föllép a lábazatra, megcsókolja az oltárt, tömjént rak a tömjénezőbe, és a *Magnificat* mondása közben megtömjénezi az oltárt a szokott módon. A tömjénezés befejeztével a tömjénezőt visszaadja a leckeoldalon a turifernek, az oltárközépre megy, lejön, elvégzi az oltár felé a kellő tiszteletadást és visszatér a székehez, ahol a turifer háromszor megtömjénezi őt kettős lendítéssel. Amíg a kar ismétli a *Magnificat*-antifónát, leül. Utána fölkel, elénekli a *Dominus vobiscum*-ot, a könyörgést és —ha kell— a megemlékezéseket, majd megismétli: *Dominus vobiscum*, és ugyanő énekli a *Benedicamus Domino*-t az előírt tónusban, valamivel halkabban pedig a *Fidelium animae*-t. Magában elmondja a *Pater noster*-t, majd kicsit hangosabban: *Dominus det nobis*. Ezután ugyanott, nem pedig az oltárközépen elkezd a záró Mária-antifónát állva vagy térdelve aszerint, ahogyan az időszak megkívánja; a kar befejezi, ő pedig elmondja a verzikulust és fölállva a könyörgést, amelyhez hozzáteszi: *Divinum auxilium*. Végül elvégzi a kellő tiszteletadást az oltár felé, és fejét befedve a többi szolgálattevővel együtt visszatér a sekrestyébe.

³⁷ A zsolozsmára nem kötelezett plébániatemplomokban szabad a vesperást más officiumból is venni, feltéve hogy azok a résztvevők, akik zsolozsmára vannak kötelezve, magukban elmondják az aznapi officiumot is (S. R. C. die 29. Dec. 1884 in Lucionen. ad 13. n. 5929).

IV. fejezet

A kitett Oltáriszentség előtt végzett vesperás

1. Ha a vesperást kitett Oltáriszentség jelenlétében éneklük, a celebráns vállkendőt és stólát vesz a karing fölé,³⁸ és erre veszi a palástot. A többi pluvialista nem használhat stólát, de közre kell, hogy működjék egy másik pap, aki a karing-re stólát ölt, amikor az Oltáriszentséget a trónuson elhelyezi, vagy onnan leveszi.

2. Ha az Oltáriszentség nem korábban lett kitéve az oltárra, a kitétel úgy történik, amint föntebb a 222. és az azt követő oldalon szerepelt.

3. A vesperásban minden a föntebb kifejtettek szerint történik, de a celebráns és a pluvialisták féltérddel hajtanak térdet a legalsó oltárlépcsőn,³⁹ amikor a zsolozsma kezdetén az oltártól az ülésükhöz távoznak, amikor az oltárhoz járulnak a *Magnificat*-kantikum alatti tömjénezés miatt, és amikor a tömjénezés után visszaindulnak az ülésükhöz.

4. Ha az Oltáriszentség ki van téve, senki felé nem kell tiszteletadást végezni.⁴⁰

5. Illő, hogy az Oltáriszentség iránti tiszteletből minden jelenlévő mindvégig álljon és egyszer se üljön le. Ennek ellenére szabad leülni,⁴¹ de a tisztelet jeléül csakis fedetlen fejjel.

6. A *Magnificat*-ra a tömjént nem az oltárközépen rakja a celebráns a tömjénezőbe, hanem kissé félrehúzódik az evangéliumoldalra. A tömjénbetét után a celebráns a két pluvialistával térdhajtás nélkül lelép a második lépcsőfokra, és a lábazat széléről háromszor megtömjénezi az Oltáriszentséget kettős lendítéssel. A többi pluvialista térden állva marad a legalsó oltárlépcsőn.

7. Ha a vesperás végén szentségi áldást osztanak, minden úgy történik, amint föntebb a 224. és az azt követő oldalon részleteztük.

A lábjegyzetekben rövidítve szereplő források

Analecta Iuris Pontificii. Romae 1856 seqq.

Bauldry, Mich: *Manuale Sacr. Caeremoniarum*. Venetiis 1762.

Caeremoniale Episcoporum. Editio typica. Ratisbonae 1886.

Conny, J. A. de, Doyen de la Cathedrale de Moulins: *Cérémonial Romain*. Paris 1858. ed. 3.

Gardellini, Aloys: *Commentaria ad Instructionem PP. Clementis XI. pro Oratione XL Horarum*. Romae 1856.

Herdt, J. B. de: *Praxis Pontificalis seu Caeremonialis Episcoporum practica expositio*. Lovanii 1873. 2 tom.

Le Vavasseur, Congr. du Saint-Esprit: *Cérémonial selon le rit romain*. Paris 1865. ed. 3. 2 vol.

Martinucci, Pius: *Manuale Sacr. Caeremoniarum in libros octo digestum*. Romae 1879. et 1880. 5 vol. ed. 2.

Meratus, Caiet. Mar. Cler. Reg: *Thesaurus Sacr. Rituum auctore Barth. Gavanto cum novis observationibus et additionibus*. Augustae Vindelicorum 1763.

Sacra Rituum Congregatio ... (a Szent Rítuskongregáció döntvényei keltezés, egyházmegye, cikkely és sorszám szerint megadva)

Vinitor, Gerlacus: *Compendium Sacrorum Rituum et Caeremoniarum*. Coloniae 1721.

Wapelhorst, Innocentius, O. S. F: *Compendium sacrae Liturgiae*. Neo-Eboraci 1887.

³⁸ S. R. C. uo. n. 5892.

³⁹ S. R. C. die 12. Nov. 1831 in Marsor. ad 53. n. 4669.

⁴⁰ S. R. C. die 31. Aug. 1793 in Asculana n. 4450.

⁴¹ Caerem. Episc. lib. II. cap. 33. §. 33.